TELEVAATAJATE JA KARAKTERITE INTERSUBJEKTIIVNE JA KONTEKSTUAALNE LÕIMUMINE TELESERIAALI "HALVALE TEELE" INTERNETIRETSEPTSIOONIS[1]

Siim Sorokin

https://doi.org/10.7592/PS/29.sorokin

TEESID: Artikkel on inspireeritud USA teleseriaali "Halvale teele" 4. hooaja võtmeosale "Viimased päevad" keskenduvaist aruteludest USA telearvustusblogide kommentaariumeis. Tõukudes materjali arvutitarkvaralise eelanalüüsi leidudest, on sünteesitud erisuguseid teoreetilisi lähtekohti ja visandatud teoreetiline raamistu, mis võimaldaks vaataja kaasahaaratust narratiivi tegelaskujudest mõista ennekõike kui naturaliseerivat, konstruktiivset tegevust. Televaatajate kokkupuutest sellise pikaajalise narratiiviga nagu telesari ilmneb nende intersubjektiivne lõimumine looliste tegelaskujudega, keda käsitatakse kauaste tuttavate ja eristatavate teadvustena. Episteemilises, teadmustloovas *online*-kogukonnas väljenduvaid mõjusuhteid (vaataja–tegelaskuju(d), vaatajad–tegelaskuju(d) ja vaataja–vaatajad) iseloomustab ühisloomeline tähenduste konstrueerimine, mille keskmes on tegelaskuju potentsiaalsete tegevusajendite, s.o tema kavatsuslike võimalikkuste kui lõimude kontekstitundlik järeldamine.

MÄRKSÕNAD: internetiretseptsioon, blogid, kavatsuslik võimalikkus, pärisustamine, kognitiivne narratoloogia, arvutuslik narratoloogia

SISSEJUHATUSEKS

Käesolev teoreetiline artikkel põhineb hiljuti kulmineerunud Ameerika teleseriaalile "Halvale teele" ("Breaking Bad", 2008–2013, *AMC*) keskenduvatel

[1] Käesoleva artikli valmimist toetas PUTi grant nr 192 "Esilduvad lood: jutustamine ja ühine tähendusloome narratiivses keskkonnas", IUTi grant nr 2-43 "Traditsioon, loovus ja ühiskond: vähemused ja alternatiivsed diskursused" ja ETFi grant nr 8874 "Narratiivi vormid ja funktsioonid tänapäeva kultuuris: narratiiv kui kognitsiooni, kommunikatsiooni ja tähendusloome viis". Uuringut toetas Euroopa Liit Euroopa Regionaalarengu Fondi kaudu (Kultuuriteooria Tippkeskus). Olen sügavalt tänulik anonüümsele retsensendile mõtlemapanevate ja vajalike märkuste eest.

ühisloomelistel tähendustamisprotsessidel ingliskeelses keeleruumis. Empiiriline aines alljärgnevaks aruteluks pärineb televisioonikriitikablogide "Hitfix.com" ja "The A. V. Club" kommentaariumidest. Täpsemalt tõukub arutelu seriaali eelviimase, 4. hooaja võtmeosa "Viimased päevad" ("End Times") retseptsioonist, mille alusel kogusin kahesaja kommentaari suuruse valimi. Valimi esialgsel empiirilisel analüüsil kasutasin arvutitarkvara IBM SPSS Text Analytics for Surveys V4 (edaspidiselt TAS4), kuna nõnda avanes võimalus mahukat internetiandmestikku maksimaalselt ära kasutada. Selline avaram sissevaade andis võimaluse eristada tähendusrikkaid nüansse blogikommentaariumide kui episteemiliste – teadmustloovate – *online*-kogukondade kollektiivses jutuloomes (*storytelling*) (vrd Fréard jt 2010; Détienne jt 2012; Page 2012: 66; Westerman 2009). Need kommentaariumidiskussioonid valisin analüüsiks seetõttu, et osaga "Viimased päevad" seonduv keskustelu näitlikustab seriaali retseptsiooni iseärasusi ka laiemalt. Viie aasta lõikes võib seriaali aruteludes jälgida vaatajate tähelepanu koondumist karakterite tegevusajendite tähendustamisele, kuna süžee tasandil väljendati neid otsesõnu harva. See asjaolu rajas viljaka pinnase kommenteerijate mitmekesisteks järeldusteks tegelaskujude teadvuste toimimise kohta. Siit johtub ka käesoleva artikli läbiv teoreetiline postulaat: televaatajate kokkupuutest narratiiviga ilmneb nende intersubjektiivne lõimumine tegelaskujude kui pikaajaliste tuttavatega, kes on eristatavad autonoomsete teadvuslike üksustena. Siit järeldub, et mitte üksnes omavahel arutlevaid kommenteerijaid, vaid samavõrdselt ka nende suhet järjepidevalt jälgitavate tegelaskujudega iseloomustab ühisloomeline tähenduste konstrueerimine. Tegelaskuju tasandil väljendub see tema kavatsuslike võimalikkuste kontekstitundlikus vaatajatepoolses järeldamises. Nii on tegemist jagatud protsessiga, lõimitununa tegelaskujude toimimisega nende oma eluilmas (*Lebenswelt*). Seega on kontekstitundlikkusel siinkohal kahetine kvaliteet, mis väljendub kontingentselt mõtestatava pärisustamise mimeetilise strateegiana, ühitades nii omavahel fiktiivse ja mittefiktiivse, "päriselulise" ainese. Ühelt poolt keskendutakse loolisele kontekstile kui tegelaskuju eluilmale, kus ta on kätketud intersubjektiivsete mõjusuhete võrgustikku teiste omasugustega. Teisalt aga toetuvad vaatajad omaenese väljakujunenud päriselulisele kognitiivsele teadmusele, s.o kogemuslikele skriptidele ja freimidele, püüdes neid jälgitava karakteri mõistmisel mugandada. Abistavate heuristiliste mehhanismidena rakendavad vaatajad-kommenteerijad siinkohal narrativisatsiooni (Fludernik 2005) ja normalisatsiooni (Hutto 2007, 2008), püüdes nõnda konstrueerida sidusaid narratiive inimestest kui sellistest (*peoples narratives*) (Goldie 2004: 15). Siit johtuvalt lahkneb minu käsitlus käibivatest paradigmadest, mis näivad senini aktsepteerivat dialoogilisust üksnes suunal vastuvõtja–autor, vaadeldes tegelaskuju seejuures pigem narratiivse

raamistiku tehnilise (elutu) osisena. Leian, et sellised käsitlused väldivad retseptsiooniolukorra olemuslikku loomulikkust, otsekui vaikimisi eeldades, et vastuvõtjal jääb adumata inimene teksti taga. Nii esitab minu käsitlus retseptiivset kaasahaaratust tegelaskujust eranditult naturaliseerivas – st teda pärisusena konstrueerivas – võtmes. Ma integreerin ja arendan edasi narratoloog Monika Fluderniki konstruktivistlik-kognitivistlikku retseptsioonikäsitlust, (neuro)fenomenoloogilisi ja enaktivistlikke mõttekohti, aga ka meediapsühholoogilisi vaatepunkte. Minu eesmärgiks on luua eksperimentaalne distsipliinideülene teoreetiline raamistu, mis osutaks võimalikele uutele lähenemisviisidele retseptsioonikäsitluses kui sellises ja rõhutaks avarama, integreeritud kognitiivse käsitluse vajalikkust pikaajaliste retseptsiooniprotsesside mõtestamises.

1. TELESERIAALI "HALVALE TEELE" LÜHIKIRJELDUS

Ülimalt populaarne Ameerika kaabellevikanali AMC teleseriaal "Halvale teele" jutustab realistliku ning ülimalt haarava loo inimlikust uhkusest ning sellest, kuidas kriminaalse võimu saavutamine ei pruugi mitte üksnes inimest korrumpeerida, vaid võib võimendada ka temas seni varjulejäänut. Seriaali peategelaseks on seadusekuulekas, allaheitlik ning vagur pereisa Walter White, kes töötab kohalikus gümnaasiumis keemiaõpetajana, teenides sealjuures palgalisa autopesijana. Siis saab ta aga teada, et põeb vähki ning on ehk aasta pärast juba surnud. Selline traagiline elupöörre sunnib teda kasutama äärmuslikke meetmeid, et tagada pere rahalist kindlustatust pärast tema surma. Olles briljantne keemik, hakkab ta valmistama metamfetamiini, võttes partneriks oma endise, nüüdseks koolist välja kukkunud õpilase Jesse. Lugu algab esialgu ehk isegi süütult. Oli ju Walteril isegi välja arvestatud täpne rahasumma, millest peaks piisama. Algul paelus teda tootmisprotsessiga kaasnev teadus. Tagajärgedele ta ei mõelnud. Süües kasvas aga isu. Tulemuseks on vägivaldsed kokkupõrked diilerite ja hiljem ka narkoparunitega, nt nende hilisema ülemuse, kohaliku maffiafiguuri Gus Fringiga. Kõik need seigad viivad mitmesuguste koletuslike sündmusteni. Teatavasti oligi seriaali autori Vince Gilligani sooviks pakkuda vaatajale gradatsiooni malbest pereisast brian-de-palmaliku Scarface'ini[2]. Alljärgnev arutelu püüabki seriaalile iseloomulikke kommentaariumidiskussioone paigutada kohasesse teoreetilisse raamistikku, keskendudes sealjuures ühe säärase koletusliku sündmuse, nimelt Jesse tüdruksõbra lapse mürgitamise karakteripõhiste võimalike tagajärgede vaatajatepoolsele lahtiharutamisele.

[2] Pikemalt vt http://en.wikipedia.org/wiki/Breaking_bad.

2. TEGELASKUJU NARRATIIVNE SIDUSTAMINE PÄRISUSTATUD KOGEJANA: ESMASEID MÕTTEARENDUSI NEUROFENOMENOLOOGIAST JA KONSTRUKTIVISTLIKUST NARRATOLOOGIAST

> [Ü]*ksnes dialoogiline ja osaluslik orientatsioon võtab teise isiku diskursust tõsiselt ja on suuteline sellele lähenema kui semantilisele positsioonile ja teise vaatepunktile. Üksnes sellise seesmise dialoogilise orienteerituse kaudu leiab minu diskursus end lähedasest kontaktist kellegi teise omaga, ühtaegu selles sulandumata, seda alla neelamata ja endas lahustumata teise tähendusjõudu, seega ainult nii saab ta diskursusena täielikult säilitada oma iseseisvust.*[3] (Bahtin 1984: 64; minu tõlge)

Illustreeriva analüüsi toel vaatlen käesolevas alapeatükis, mil moel kommenteerijad tähendustavad niihästi individuaalselt kui ka ühisloomeliselt võimalikkusi karakterite kavatsuslikus tegevuses. Esmalt aga avan ja piiritlen oma käsitluse teoreetilist taustsüsteemi. Fundamentaalseks kujuneb siin küsimus, millistelt teoreetilistelt lähtekohtadelt tuleks käsitada vaatajapoolsest karakteri pärisustamist[4], st kommenteerijate järjepidevat püüdlust ühitada tegelaskuju päriselulise indiviidiga. Fiktsionaalsele tegelaskujule kirjas või pildis ontoloogilise mõõtme võimaldamine – või vastupidi, selle piiramine või sootuks keelamine – on teoreetikute kirgi kütnud juba pikemat aega, ent eeskätt näivad olevat valdavad kaht sorti tõdemused: (1) "[tegelaskuju] on päris inimene samavõrd, kuivõrd peibutuspart on päris part" (Smith 2010: 237) ja et "tegelaskujud on isikuliste toimijate representatsioonid, kellel aga puudub [võime] tõeliseks

[3] "[O]nly a dialogic and participatory orientation takes another person's discourse seriously, and is capable of approaching it both as a semantic position and as another point of view. Only through such an inner dialogic orientation can my discourse find itself in intimate contact with someone else's discourse, and yet at the same time not fuse with it, not swallow it up, not dissolve in itself the other's power to mean; that is, only thus can it retain fully its independence as a discourse."

[4] Teine võimalus seda mõistet eesti keeles edasi anda oleks ehk sõnaga "põlistamine", s.o tegelaskuju "kinnistamine" retseptiivse kogeja poolt loodavasse reaalsusmõõtesse. Inspiratsioon valitud mõisteks pärineb mh ingliskeelsest uudissõnast *realitize*, mida Merriam-Websteri veebisõnastik selgitab järgnevalt: "to bring someone to a state of reality" ("tooma kedagi reaalsusseisundisse"; minu rõhutus). http://nws.merriam-webster.com/opendictionary/newword_display_alpha.php?letter=Re&last=20. Nagu selgitan lähemalt allpool, on selle mõiste puhul keskseks tegelaskujule konstrueeritavana omistatav tegelikkusefaktor. Siit johtuvalt ongi oluline eristada pärisuse kui sellise aktiivset loomist, s.o pärisustamist.

agentsuseks [toimimiseks]" (samas: 238); ning (2), et tegelaskujude "geneesi tuumaks" – ka retseptsiooni aspektist – on nende "ühe- või teiselaadne mentaalne representeeritus", nad pole enamat "vaataja poolt välja töötatud tegelaskujude-m u d e l e i s t" (Eder 2010: 19; minu rõhutus).

Retseptiivselt lähtekohalt vaadatuna tekitavad sellised rõhutatult distantseerivad argumendid aga õigustatud kahtlusi. Pigemini annab kommentaariumidiskussioonidest aimduv alust väita, et karakterite pärisus on ühtaegu implitsiitselt omaksvõetav (kui narratiivse naudingu lähtealus) ja a k t i i v s e l t k o n s t r u e e r i t u d. Seega, kui Smith panustab "anti-realistlikule" seletusele, mille kohaselt on just tegelaskujud meie kujutlusvõime viljad, kellele suveräniteedi omistamine on välistatud (vrd Dauer 1995: 37[5]), möönaksin mina siinkohal vastukaaluks, et vaataja elav, n a r r a t i i v s e n a väljenduv kujutlusvõime toimib omalaadsel *multitasking*-põhimõttel. Teisisõnu, loominguline pärisustamine ei saa osaks mitte ainuüksi tegelaskujudele, vaid laieneb ühtlasi ka maailmale, milles viimased parasjagu tegutsevad. Esmapilgul võib see eristus (n-ö "kitsas" ja "laiem" pärisustamise strateegia) näida marginaalne – kujutlusvõime osakaal ju justkui kasvaks – ent kui eelöeldule kanda narratiivse vundamendiga sotsiaalse kognitsiooni tähendusvarjundid, on võimalik nentida, et vaataja suhtest tegelaskujudega (ja omakorda viimaseid ühendavast loolisest suhtevõrgustikust) võib leida paljutki tavapärasest igapäevasuhtlusest äratuntavat.

Eelnevad väited pole kaugeltki alusetud, kui suunata pilk jõudsalt populaarsust koguvale käsitlusele "kehastunud simulatsioonist" (*embodied simulation*), mis põhineb peegelneuronitele[6] keskenduval neuroteadusel laiemalt ja neurofenomenoloogilisel mõttesuunal kitsamalt. Selles seoses on välja käidud interkorporaalsuse idee. Meie "aju-ihu [*brain-body*] süsteemi" poolt evitav ihutunne (*Feeling of Body*, FoB) – "kavatsuslikult tähendusrikaste sensoormotoorsete käitumiste vastastikune resonants" – kandub olulise osisena üle ka meie suhtesse fiktsionaalsete narratiividega (Gallese, Wojciehowski 2011: 9 jj). Gallese ja Wojciehowski, püüdes juurutada nn kehastunud narratoloogiat, sedastavadki, et empaatia kui selline oleks käsitletav inimeste loomupärase soodumusena kogeda omavahelisi suhteid esmajoones implitsiitsel interkorporaalsuse tasandil – kehastunud kognitsioonina – mida iseloomustab ihuline kaasahaaratus teise poolt väljendatavaist tegudest, tundmustest ja aistingutest. Märkimisväärt on siinkohal

[5] Minu arvates on väga paljutähenduslik siinkohal ka Bahtini käsitlus sellest, kuidas juba (romaani) autorgi teadvustab oma kangelase eristatust ja et just see tõik tingib olemuslikult nendevahelise dialoogi, vt Bahtin 1999 [1984]: 63–64. Teadvusfilosoofilisest käsitlusest vt Stecker 2011: 299–303.

[6] 1990. aastatel nn Parma grupi poolt avastatud peegelneuronite ja funktsionaalse magnetresonantstomograafia (fMRI) skaneeringute rakendatavuse kohta inimkäitumise mõistmiseks vt nt Gallese, Sinigaglia 2011.

aga nende väide, et sellised aju motoorprotsessid laienevad ka väljamõeldud tegelaskujude tajumisele – ja enamgi veel, kujutusvõimelistele protsessidele tervikuna. Teisisõnu, eelöeldu toimub ka juhul, kui me kujutleme, et teeme või tajume midagi (vrd Damasio 1995: 155–156). Visuaalsetel ja motoorsetel (ihulistel) kujutelmadel on seega võrdväärne kvaliteet "aktuaalse" kogemusega, kuna (taas)kasutatakse samu neurotransmittereid ja ajuregioone (Gallese, Sinigaglia 2011: 518). Lühidalt: juba füsioloogilisel tasandil ähmastuvad piirjooned, mis peaks eristama pärismaailma fiktsionaalsest (Gallese, Wojciehowski 2011: 16–19). Juhindudes Itaalia filosoofi Alfonso Iacano öeldust, näevad Gallese ja Wojciehowski selles kõnekas tõigas õigustatult abivahendit rikastamaks senist narratiiviuuringute pinnast, kuna just nimelt kaasahaaratus fiktsionaalsest "kunstiilmast" (*world of art*) naturaliseerib väljamõeldise (fiktsiooni) aspekti selles. Ühtlasi võimendub säärane vastuvõtt paradoksaalselt vastuvõtja inertse distantsi tõttu. Teisisõnu, fiktsionaalsesse maailma n-ö sissevajumisega (*immersion*) kaasneb igapäevailma unumine, misjärel "väljamõeldise" retseptsioon ei jäta mitte üksnes värvikamat jälge, vaid ka tugevama kehastumuse, kui seda suudaksid ehk võrreldavad olukorrad tavaelus (samas: 19–20; vrd Csikszentmihalyi *flow*-kogemusega).[7]

Niisiis, kui mõelda käesoleva artikli temaatikast eeltoodud ideestiku valguses, kujunebki seega raskeks, kui mitte suisa võimatuks mõista vaatajate – retseptiivsete kogejate – suhet mitmesuguste tegelaskujudega – narratiivsete kogejatega – kui viimaseid esmajoones vahendavat, justkui ümberehitavat akti. Pigemini võiks nentida, et kui säärane vastuvõtt üleüldse tingib mingisugust mitte-vahetut mudeldavat tegevust, jääb see juba observatiivsele analüüsitasandile ega puuduta vastuvõttu reaalajas.[8] Vahetus retseptsiooniolukorras ja hilisemateski diskussioonides küll mööndakse jälgitava narratiivi "fiktsionaalsust", ent see ei välista viimase tähendustamist võimaliku päris-maailmana, mis sisaldab pärisustatud narratiivseid kogejaid. Küberruumiuurija Janet H. Murray on selle mõttekoha summeerinud vahest mahlakaimalt: " .. fiktsionaalsesse maailma sisenedes me mitte üksnes ei "peata ajutiselt" oma kriitilisi võimeid; me kasutame ühtaegu ka oma loomingulisi võimeid. Me mitte niivõrd ei peata ajutiselt oma umbusku, kuivõrd loome aktiivselt

---

[7] Naasen ühepoolse, s.o parasotsiaalse interaktsiooni juurde pikemalt 3. peatükis.

[8] Teisisõnu räägiksime me siinkohal retseptsiooniolukordade analüüsijast kui teise taseme "jälgijast" (süsteemideteooria tähenduses), kes "mudeldab" neis olukordades toimuvaid protsesse.

[oma] uskumust"[9] (Murray 1997: 110; vrd Worth 2004: 447). Me kasutame oma loomingulisi võimeid kogemusele omase reaalsuse kehtestamiseks, mitte selles kahtlemiseks (Worth 2004: 447). Ka psühhonarratoloogid Bortolussi ja Dixon nõustuvad, märkides, et vastuvõtja perspektiivilt pole tegelaskuju üksnes pelk "tekstuaalsete [audiovisuaalsete] märkide agregaat", vaid vaieldamatult adutav kui päris inimene (Bortolussi, Dixon 2003: 134). Siinkohal nendivad nad, et igapäevaeluline indiviidki pole iialgi oma terviklikkuses teisele teadaolev, vaid et "käepärane informatsioon teistest [k.a meie lähedastest] on tingimata fragmenteeritud, kavandlik ja poolik" (samas: 139; Worth 2004: 454). Siit järeldub, et jooksvalt konstrueeritavat arusaama tegelaskujudestki iseloomustab ebatäielikkus ning – eeskätt seriaali "Halvale teele" puhul – läbitungimatus (n-ö ümar, avatud karakterisatsioon Forsteri klassikalise määratluse kohaselt (Forster 1985 [1955]).

Seniöeldut silmas pidades lähtubki minu alljärgnev mõtiskelu teesist, et kommenteerijad on kantud eesmärgipärasest püüdest konstrueerida narratiivset sidusust tegelaskujule kui pärisustatud kogejale, lõimides selleks kaht operatiivset tõlgendustasandit: (1) loo sündmustikku kui järjepidevalt (re)kontekstualiseeritavat looilma ning (2) selles kui oma eluilmas paikneva tegelaskuju sotsiaalselt laetud intersubjektiivset toimimist. See väide tuleneb käesoleva artikli teoreetilisest postulaadist, mis toonitab, et nimetatud tõlgendustasandite eduka koostoimimise eeltingimuseks on intersubjektiivse alusega mõjusuhe vaataja-kommenteerija ja tegelaskuju vahel. Seega, looilmasiseselt aset leidev kognitiiv-sotsiaalne toimimine (s.o nt mida arvab Gus Walti tegevat/mõtlevat/olevat (ehk) teinud) moodustab vaataja narratiivse kogemuse seesmise kihistuse. Sarnase kognitiiv-sotsiaalse toimimise väline kihistus tuleneb sealjuures aga individuaalse kommenteerija ja tegelaskujude poolt jagatuna esilduvate kavatsuslike võimalikkuste tähendustamisest. Väga olulisena laieneb see ka mitmeid blogikommentaariume üheks tervikuks siduvale vaatajate-kommenteerijate episteemilisele ühisloomelisusele kui retseptiivse diskursuse olemuslikule dünaamikale.

Selles seoses olekski sobilik lühidalt kirjeldada käesoleva artikli inspiratsiooniks olnud esialgse empiirilise analüüsi olulisimaid leide. Nimelt teeb tarkvara IBM SPSS Text Analytics for Surveys V4, mida on senini edukalt kasutatud sotsioloogilistes kvalitatiivsetes uuringutes (vt Tierney 2012), võimalikuks vaadelda üheaegset kognitiivset toimimist eri blogikommentaariume siduvas teadmuse kommunikatsioonis ehk intersubjektiivselt käsitatavas tähenduste ühisloomelisuses. Nimetatud arvutiprogrammis

[9] "When we enter a fictional world, we do not merely "suspend" a critical faculty; we also exercise a creative faculty. We do not suspend disbelief so much as we actively *create belief*."

iseloomustab sellist ühistegevust tabav termin "jagatud vastused" (*shared responses*), s.o mõttekordused, mis iseloomustavad samaaegseid keskustelusid. Kuna programmi sisestatud andmestiku[10] hilisem kategoriseerimine ei rajane eksklusiivsusel ega hierarhilisusel, on võimalik eristada omavahel mitmekordselt põimuvaid retseptiivseid korduvmotiive (käesoleval juhul LAPS[11], RITSIIN, SIGARETT, MÜRGITAMINE).

Tähenduslikult laetud mõistet *motiiv* ei rakenda ma siinkohal aga mitte selle konventsionaalses, narratiivipõhises tähenduses (s.o teost/jutustust läbiv juhtmotiiv), vaid seda võiks ehk muuhulgas mõista kui nn mõttenakkust (*thought contagion*), nagu on teoretiseerinud Aaron Lynch (1996: 3) ja tema eelkäijaist memeetikud. Teisisõnu, motiivist kui esialgselt k e s k s e l t narratiivsest üksusest saab kommenteerijate kognitiivset "masinavärki" käivitav alge, mis kanaliseerib lahtirulluvat arutelu ja samaaegselt annab end selle meelevalda. Seega, retseptiivses sfääris motiiv o m a s t a t a k s e vaatajate-kommenteerijate poolt. Sellest saab kommenteerijate loominguliste protsesside tooraine. Siinkohal võiks meenutada vene strukturalistliku formalisti Boriss Tomaševski motiivimääratlust ja öelda, et motiiv tõepoolest on "elementaarne, aatomilaadne tähendusüksus" (Lemon, Reis 1965), kuid ta on seda eranditult retseptsiooniolukorras kui sellises. Seetõttu iseloomustab teda pidev muutuvus – tähenduslik ümbervormumine – mitte aga staatilisus (vrd Sorokin 2013[12]). TAS4 terminoloogias korreleeruvad äsjakirjeldatud motiivid kategooriatega, võimaldades nõnda korduvate t e a d m u s t l o o v a t e s u h t l u s ü k s u s t e (üksikud sõnad ja fraasid, mis materjalis korduvad; tarkvara enda terminoloogias "kontseptid") esmast fikseerimist ja hilisemat graafilist kujutamist, kaasates sealjuures mitut üheaegset kommentaariumiarutelu. Veelgi peenekoelisemaid analüütilisi rakendusi pakub siinkohal TAS4 käsitlus "lülide tugevusest" (*link intensity*). See võimaldabki eristada mitmesuguseid lõikuvusi ja põimumisi (nt kas kommentaarid RITSIINIST ja GUSIST kaasavad ühtaegu ka WALTI ja MÜRGITAMISE ning vastupidi). Mida rohkem on "jagatud vastuseid", seda jämedam on indikaatorjoon ning seda suurem ja ümaram kategooriale/motiivile viitav "kuulike" võrgustik-diagrammil (joonis 1).

---

[10] Kahesaja kommentaari suurune valim sisestati esmalt kaheveerulisse Exceli tabelisse – kommenteerija ja blogi nimi, kuupäev ja unikaalne tähis märgiti ühte veergu, parajasti relevantne kommentaaritekst (või selle fragment) aga teise. Exceli tabel söödeti seejärel TAS4 tarkvarasse edasiseks töötlemiseks. Kommentaari kuupäev (või äärmisel juhul umbkaudselt möödunud aeg, s.o "x aastat tagasi") muutub tähenduslikuks juba mitmest eri aastakäigust pärinevate kommentaaride ühendanalüüsil.

[11] Siia lisandusid ka sünonüümid nagu *poiss*, *Brock* jne.

[12] Vt ka Sorokin 2010 ja käsitlust järjepidevalt muunduvast "motiivüksusest" (ka – ja eriti – ühe jutustaja põhiselt) Eesti kogutud pärimuses.

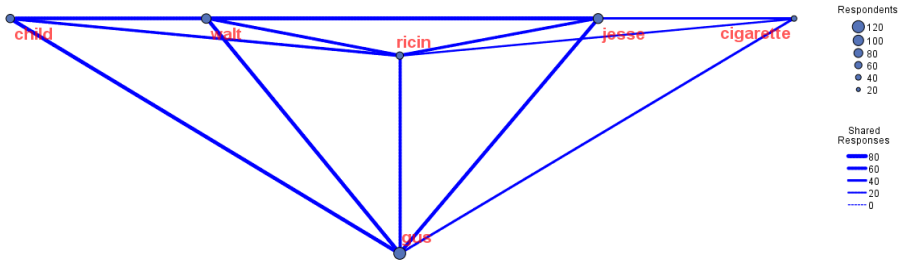

Joonis 1.

Siinkohal tulebki mängu eespool viidatud sotsiaalse kognitsiooni väline kihistus, mis on käsitatav ka laienenuna suunalt kommenteerija↔tegelaskuju suunale kommenteerija↔kommenteerija (ükski kommentaar ei ilmu iialgi vaakumisse, haakumata sealjuures eelnevate ja järgnevatega). Teiste sõnadega hõlbustab kõnealune arvutitarkvara suuresti mastaapsemate seoste leidmist uuritavas aineses, kuna see võimaldab eristada ühtaegu nii makrotasandi (millised pärisustatud narratiivsed kogejad haakuvad ühisloomelises tähendustegevuses enim kesksete motiividega) kui ka mikrotasandi fenomene (kas on võimalik eristada vähimat valimit kommentaaritekste, kus põimuksid olulisimad motiivid ja kesksed narratiivsed kogejad).

Jätkuvat teoreetilist arutelu jääbki saatma viimane küsimus, kuna alljärgneva illustratiivse lähianalüüsi eesmärgiks on aidata piiritleda ühisloomelisuse kui sellise välist kihistust suunal kommenteerija↔kommenteerija. Need illustratiivsed analüüsikillud põhinevad kolmel kommentaaritekstil, mis on eraldatud omavahel lõimuvaist linkidest (vt joonis 1), korreleerudes jagatud vastustega suundadel GUS↔LAPS (74 jagatud vastust) ja GUS↔RITSIIN (61). Neis tekstides keskendutakse seriaali neljanda hooaja "pahalase" Gusi kavatsuslike võimalikkuste järeldamisele, mis haakub sealjuures mõistagi teistegi kaasasukatega kogetavas loos (nagu näitab kõnekalt ka joonis 1). Siinkohal tulevadki mängu "jagatavad" teadmustloovad suhtlusüksused ehk retseptsiooniolukorras omastatud motiivid nagu RITSIIN, MÜRGITAMINE ja LAPS (vt joonis 2).

	Id	Response	Cat
5	Justin-Jordan-Hitfix -02-10-11-a7	I'm inclined to agree. Poisoning Brock in that manner was already fairly ridiculuous - it's not so much that Gus doesn't have the means to make that work, but as a plan, it's fairly stupid stuff: Gus needs Jesse to realize that the symptoms are ricin (although I suppose he'd find out eventually) and then needs him to blame Walt for it. I might be able to roll with that, although it's entirely too circuitous, but when you pair that with Gus developing an apparently psychic sense of danger...Beyond that, the episode really did feel like filler. The confrontation between Walt and Jesse was riveting, yeah, but undercut by the nature of the plan. The thing is, all of this could have been avoided by working a little harder in the writing - having Jesse inadvertantly give Gus some indication, establihing that Gus knew about the ricin, or even showing Tyrus screwing around with Jesse's locker. But as executed, it feels weak.	ricin jesse child walt gus

Joonis 2.

Ühitades rikastatuma kvalitatiivse pildi saamiseks empiirika makro- ja mikrotasandit, osutab ülaltoodud kirjeldus sellele, kuidas pikaajalise narratiivi jutustuslik ulatus tingib rikka tekstuuri, mis hõlbustab vaatajate – niihästi individuaal- kui ühisloomelisi – püüdlusi tähendustada tegelaskujude toimimise motiive ja eeskätt nendega seonduvate v õ i m a l i k k u s t e kalkuleerimist. Sealjuures neid võimalikkusi kooskõlastatakse vastavaid tegelaskujusid ümbritsevate kaaskogejate samavõrd võimaliku kavatsusliku toimimisega. Seega, vaatajale-kommenteerijale saab osaks eriline pooleldi omnipotentne – autorilaadne – lähtekoht, mis võimaldab terviklikumat tähendustamisulatust, kui päriseluline suhtlus ligimestega ehk iial lubaks (vt ka ptk 3). Nimelt on kommenteerijaile olemuslikult loomupärane üles korjata ja seejärel täita kui tahes peenekoelised lüngad tegelaskujude teadvuse toimimises, esmajoones juhul kui kõne all on seriaali "Halvale teele" laadne narratiiv, mis sisekõned ja sõnastatud selgitused (dialoogidena) vormiliselt välistab. Tegelaskuju pärisustatuse konstrueerimine hakkab siinkohal sõltuma vaataja päriselulistest kognitiivsetest parameetritest (vt täpsemalt ptk 4) ning kogetavale narratiivile omistatavast tegelikkusemõõtmest. Konstrueeritud pärisusel on seega minu seisukohalt

vaadelduna tingimata kontingentne[13] kvaliteet. Tabavalt võtab selle mõtte kokku narratoloog Monika Fludernik:

> [r]*epresentatsiooniline mimesis sätestab väidetavalt esmase kognitiivse strateegia, lugemaks (tõlgendamaks) niihästi suulist kui kirjanduslikku narratiivi. Nii ilukirjanduslikud maailmad kui ka vestluse käigus räägitud lugude eeldatavad pärismaailmad sõltuvad oma loetavuses loomulikest, s.o kognitiivsetest parameetritest. Seetõttu on loomulikkus minu teoreetilises projektis ü h t a e g u konstruktsioon (lugemisefekti mõttes) ja inimliku kognisatsiooni etteantud freim.*[14] (Fludernik 2005 [1996]: 8; minu tõlge)

Idee loomulikkusest kui millestki jooksvalt konstrueeritavast on ka minu käsitluses hädavajalik, kuna lubab käsitada televaatajaid, narratiivset konteksti ja eeskätt selles toimivaid kogevaid teadvusi diferentseeritud üksustena, igaühel oma roll tähendustava tonaalsusega i n t e r s u b j e k t i i v s e s l õ i m u m i s e s. Seejuures pole looline kontekst mõistetav universaalina, mis võimaldaks näha jälgitavat tegelaskuju aastate jooksul kogunenud narratiivse teadmuse põhjal justkui n-ö avatud raamatut. Tema teod pole – ega saagi olla – täielikult põhjendatavad. Pigemini väidaksin, et säärane kogunenud teadmus toimib mõttelise sillana, mis lubab tegelaskuju (nagu pärisinimese) kavatsuslikkust tähendustada mitte pelgalt kujutluslike liiasustena, vaid tugevalt konteksti juurdununa (s.o "pärisusena" narratiivi kui sellise piires), andes alust järelduslikeks k a v a t s u s l i k e k s v õ i m a l i k k u s t e k s, millele on omane narratiivilaadne esitlusvorm. Et selleni jõuda, rakendatavad kommenteerijad heuristilisi vahendeid nagu n o r m a l i s a t s i o o n (s.o tegelaskuju kavatsuslikud võimalikkused sidustatakse kontekstipõhiselt) ja n a r r a t i v i s a t s i o o n (tegelaskuju(de) koherentseks

---

[13] Käesolevalt kasutan kontingentsust kui filosoofilist mõistet – kui midagi võimalikku, mis pole üheselt tõene ega väär: http://en.wikipedia.org/wiki/Contingency_%28philosophy%29.

[14] "Representational mimesis, it is argued, constitutes a primary cognitive strategy of reading (interpreting) narratives whether oral or literary. Alternative worlds in fiction, just like the supposedly real world of conversational storytelling, depend for their readability on natural, i.e. cognitive, parameters. The natural on my own theoretical setup is therefore *both* a construction (in terms of being a reading effect) *and* a pregiven frame of human cognization."

plotitud[15] kavatsuslikkus integreeritakse/rekontekstualiseeritakse terviklikku loomõistmisse).[16] Kaalugem näiteks alljärgnevat kommentaariteksti:

> *Kogu osa näis olevat keeruliseks aetud. Gusi jaoks ei tundu lapse mürgitamine nutika sammuna. Waltil puudub motiiv lapse jahtimiseks; miks peaks Gus automaatselt eeldama, et Jesse hakkab Walti süüdistama. Lisaks, Jesse on kogu tema* [Gusi] *operatsiooni selgroog; sa ei riski 50/50 sellega, et tõukad eemale ainsa tüübi, kes su äri töös hoiab. Walt on Gusi jaoks igavene nuhtlus, kuid ta on nuhtlus, millega saab tegeleda järk-järgult, samal ajal kui Jesse valmistab uusi* [metampfetamiini]*portsusid. Lapse mürgitamine on mõistetav Gilligani* [seriaali autori] *jaoks, et forsseerida sündmusi ja sundida peale dramaatilisust, kuid mitte Gusi jaoks. See tõesti tundus olevat odav narratiivne vahend (mõtle ometi, laps!). Gus on oma võimu konsolideerinud ning on heas vormis, nüüd kui kartelli tiivad on kärbitud. Miks peaks ta ühe lapse mürgitamise riskantse plaaniga kõik mängu panema?* (JH, Hitfix.com, 02.10.2011; minu tõlge ja lisamärkused nurksulgudes)

Siin esitab kommenteerija JH Gusi potentsiaalse arutluskäigu üksikasjalikult planeeritud seoste võrgustikuna. Gusi seisukohast ei näi "mürgitamine nutikas olevat". On ju Gus olnud senini vaadeldav kui ülimalt rafineeritud ja ettevaatlik isiksus. Alles hiljuti riskeeris Gus praktiliselt kõigega ja mõrvas terve Mehhiko maffiakartelli, et nende haardest pääseda (ka Jesse nägi siis oma silmaga ritsiinimürgituse tagajärgi). JH päribki siinkohal, mis ajendaks Gusi otsekui läbimõeldult ohustama vähemasti esialgu õrna tasakaalu, mida ta senini võidetud võimumängudes on saavutanud. Sõltus ju plaan, et Jesse kohe kindlasti hakkaks Walti süüdistama, nagu märgivad mitmed teisedki kommenteerijad, paljudest muutujaist, mis kõik õigesti "joonduma" pidid. Miks ei peaks Gus oma "konsolideeritud võimuga" rahule jääma, elades edukalt edasi oma kaksikelu plekitu kiirtoidukohaomaniku ning armutu maffiabossina? Siit johtuvalt, möönab JH, ei maksaks ka järeldada, nagu peaks Gus "automaatselt eeldama", et Jessel ei jää tõepoolest üle muud kui kohe Walti süüdistada. On Gus ju eeskätt külm ja alaliselt kalkuleeriv pragmatist. Milleks, ei jäta JH jonni, "riskida 50/50 sellega, et

---

[15] Olen rakendanud käsitlust ühisloomelisest loomingulisest "plottimisest" laiendusena kirjandusteadlase Hilary P. Dannenbergi kontseptsioonile "liminaalsest plottimisest" (*liminal plotting*): järjepidevalt konstrueeritavad, nn poolikud teadvusstruktuurid kui looilma potentsiaalsed stsenaariumid (Sorokin 2013). Ka käesolevalt käsitan "plottimist" kui katusmõistet vaatajate-kommenteerijate jagatud ühisloomelisele tegevusele.

[16] Neile kahele mõistele keskenduvad peatükid 3 ja 4.

tõukad eemale ainsa tüübi", kes – nüüd kui sidemed Waltiga on katkenud – äriliselt igati kasulik on? Ehk teisisõnu, mida oleks Gusil üleüldse võita keerukast plaanist, mis saadaks (kui kõik muidugi plaanipäraselt kulgeb) Jesse Walti kallale?

Või võtkem Josephi kommentaar, mis ühena paljudest omataolistest väidab, et Gus ei saa olla mürgitaja, põhjendades seda esmajoones mehe viimase minuti kannapöördega, kui ta Jessega haigla palvelas kohtumise järel oma auto juurde naasmata jätab (Jessel ja Waltil nimelt oli plaan Gus koos sõidukiga õhkida ja selleks meelitaski Jesse ta haiglasse).

> *Pole võimalustki, et arstid teaksid, nagu poiss oleks mürgitatud, kui just keegi neile ei öelnud, ja neile ei oleks saanud öelda keegi teine kui Jesse. Seega fakt, et Jesse teadis mürgitamisest, ei tapnud Walti ja korraldas Gusi juhtimise kohta, kus temale "ligi saaks", võiks panna helisema kõik häirekellad. See on mees, kes – tänu hoolikale planeerimisele ja ülimale kannatlikkusele – kavaldas üle ja võttis maha terve Mehhiko kartelli. Pole mitte võimalustki, et üks Jesse ja Walti plaanidest tema üle kavaldaks.* (Joseph, Hitfix.com, 03.10.2011; minu tõlge)

Nagu JH tekstis, on nn Mehhiko intsident tähenduslikult laetuna keskmes siingi, ent märkimisväärne on sellega kaasneva rõhuasetuse muutus. JH teatavasti ei käsitanud Mehhikos toimunut mitte niivõrd Gusi loomusest ("hoolikas planeerimine" ja "ülim kannatlikkus") tingitud lõppmänguna, vaid pigemini pragmaatilise võimuhaaramisena, mis on loogiliseks jätkuks temasuguse inimese senistele saavutustele. Seetõttu on ka kord kättevõidetu saboteerimine välistatud. Joseph, vastukaaluks, näeb neis kahes sündmuses – terve kartelli "mahavõtmises" ja Gusi nüüdses kannapöördes – aga vaieldamatut ühisosa, mis (erinevalt JH-st) võib-olla lausa kindlustab Gusi keskse seotuse asetleidnud sündmustega (s.o võimaliku lapsemõrvaga). Nn Mehhiko intsident leiab süvitsi rakendust mõlema kommentaariteksti puhul, ent seal, kus JH-l on see kasutusel Gusi m i t t e-seotuse loogilise põhjendusena, seob Joseph selle sündmuse emotsionaalse tagapõhja (Gusi jaoks) j u s t n i m e l t võimalusega, et Gus võiks täiesti õigustatult ollagi lapsemõrva taga. Gus on "see mees", rõhutab Joseph, keda raudne järjepidevus lõpuks sihile viis ja kes terve kartelli peensusteni väljatöötatud plaani abil ühe hoobiga maamunalt pühkis. (Nagu mitmetes teistes kommentaaritekstides, on siingi esil implitsiitne viide sellele, et Mehhiko maffiabosse mürgitades pidi ise "rohtu maitsma" ka Gus, ent ennetavalt oli ta selleks tarbeks kaugemale kõrbesse valmis seadnud välihospidali.) Nii järeldabki Joseph, et Gus ei saa olla mees, kes Jesse/Walti "sööda" alla neelaks. Kõike arvesse võttes ei jäägi muud üle kui eeldada, et Gus oli teistest osalistest

kaugel ees (*ca* viis sammu, nagu märgib üks teine kommenteerija), nägi neid läbi ja andis nõusoleku Jessega kohtuda üksnes tingituna soovist veidi maad kuulata. Hetkel aga, mil ta mõistis, et võimalikust mürgitamisohust võidigi kuulda vaid Jesse kaudu, samal ajal kui Walt on endiselt elus (millest johtuvalt teatakse/kahtlustatakse, et toimunu taga võib olla tema), haistis ta lõksu ning pidas paremaks oma auto parklasse sootuks maha jätta.

Aga vaadelgem siinkohal kolmandatki kommentaarinäidist, nüüd juba teisest, "Hitfixiga" samaaegsest blogikommentaariumi arutelust, mis omal moel jätkab ideed Gusi "lõksuhaistmisest".

> *Mind veenis selles, et Gus tõesti tegi seda, palvelastseen: 1. Ma arvan* [*think*], *et* [hetkel, mil] *Jesse erilise rõhuga ütles, et Brock mürgitati, teadis Gus, mida ta* [Jesse] *kahtlustas. Ja seetõttu lubas Gus tal aja maha võtta* [s.o mitte tööle tulla]. *Ja just sellel momendil teadis Jesse kindla peale, et Gus tõepoolest tegi seda (see oli ka moment, mil mina olin veendunud, et ta tegi seda). Miks muidu ilmutas ta sel hetkel äkitselt justkui empaatiatunnet Jesse vastu? 2. See seletab ka, miks olid Gusil ühtäkki telepaatilised võimed, mistõttu ta keeldus auto* [juurde minemast]. *Talle koitis, et Jesse teadis mürgist ja et ta kutsuti haiglasse millekski muuks kui suvaliseks mõõduvõtmiseks. Igatahes mina seletan seda nii. Minu jaoks on see ainus tõeline selgitus kõikide* [osaliste] *tegudele, eeskätt Gusi silmade avanemisele lõpus* [st otsusele mitte auto juurde minna]. (Nickysix, The A. V. Club, 2011; minu tõlge)

Nickysix, nagu ka Joseph, võtab oma järelduste lähtepunktiks Gusi ja Jesse vastasseisu haigla palvelas. Väga oluline tõik on aga Nickysixi arutluskäigu lähtumine suuresti Jesse käitumuslikest iseärasusest keskses stseenis. Ühtviisi mitmete teistegi kommenteerijatega keskendub Nickysix Jesse kahtlusi reetvale tõigale – nimelt noormehe iseäranis rõhutatult esitatud tõdemusele, et Brock olla just m ü r g i t a t u d . Nickysix toonitab siinjuures Jesse eksplitsiitset kavatsuslikkust just nõnda väljenduda – avanes tal nii ju võimalus lugeda Gusi reaktsiooni (olles mõni aeg varem Walti kategoorilist eitust uskuma jäänud). Siit johtuvalt näebki Nickysix Gusi kui tolle koletu teo täidesaatvat jõudu. See arusaam on tingitud neid kaht tegelaskuju, Gusi ja Jesset, omavahel siduva sündmustiku dünaamikast. Nii kerkib siingi päevakorda, olgugi et pigem tagaplaanile, Mehhikos toimunu. Gusile eeldatavalt ilmselge informatsiooni kohaselt peaks Jesse ritsiini surmavat toimet teadma oma vahetust kogemusest, kuna ta nägi, kuidas Gus selle mürgiga terve kartelli maha niitis. (Selle argumentatsiooni kohaselt aga ei või / ei saa(?) Gus ühtlasi teada, et Jesse/Walt püüavad tedagi samal

moel tappa ja on ritsiini peitnud Jesse sigaretipakki, mida nüüd eeldatakse olevat kadunud – paljude kommenteerijate arvates – esmajoones just Gusi löömameeste peenekoelise varguse tõttu.) Eelöeldut silmas pidades erineb Nickysixi kommentaaritekst JH ja Josephi omast tunduvalt. JH seostas kartellimõrva ja selle tegelaskujupõhise järellainetuse kindlakäeliselt lapsetapu akti võimatusega (üks välistab teise). Teisalt, Joseph arvas, et Gusi nõusolek haiglas kohtuda oli esmajoones laetud soovist veidi maad kuulata, nägemaks, kui "maha jäänud" teised osalised temast on, päädis aga sellega, et Gus "haistis lõksu" (ta tappis lapse, kuna üdini läbimõeldud plaanid pole talle võõrad, ent ta ei osanud oodata, et Jesse/Walt talle nii kiirelt jälile saavad). Nickysix – vastuoksa – tunnistab hoopis säärase tõlgenduse võimalikkust, mille kohaselt võis Gus küll tulla just nimelt oma plaani täitumises v e e n d u m a (s.o leidma kinnitust, et Jesse siirdub kohe Walti tapma), kuid kohale jõudes nägi sootuks, et tema plaan on läbi nähtud ning et autosse tagasi minna poleks soovitav. Seega, kui Joseph seletas Gusi "ämblikumeelt" (nii hakkasid kommenteerijad viitama mehe otsusele auto juurde mitte naasta) aja jooksul viimistletud oskusega teha ülimalt kaugeleulatuvaid kalkulatsioone, mis võimaldavad tal aimata kaaskondsete käikude võrgustikke juba eos, siis Nickysix seletab Gusi "telepaatilisust" peaasjalikult *in situ*, st jooksvalt situatsioonis olevana, kus Gus on sunnitud senitehtut käigult ümber hindama. Ehkki see tõik muudab mehe mõneti küll ülimuslikuks kalkuleerijaks, pole Gus siin sugugi enam raudkindel, vaid pigem püüab võimalikku kahju minimeerida (siit siis tavapärasest sõbramehelikum-soojem käitumine Jessega). Siin mõistab ta – Nickysixi arutluse kohaselt –, et kui ta pole veel just vahele jäänud, siis vähemasti teda kahtlustatakse ja järelikult võidakse üritada tappa – siit siis ka auto mahajätmine.

Olen seisukohal, et käesoleva alapeatüki alul tutvustatud käsitluste hübriidne rakendamine võimaldab analüüsida retseptiivset diskursust uudsel ja äärmiselt viljakal meetodil, nagu kolme ülaltoodud kommentaariteksti illustratiivne lähianalüüs ka ehk vihjata võis. Nii seniseid teoreetilisi väiteid kui ka ülaltoodud empiirilist sissevaadet aitaksid aga veelgi täpsemini viimistleda võtmekontseptsioonid *parasotsiaalne interaktsioon*, *kogemuslikkus* (*experientiality*) ning *narrativisatsioon* ja *normalisatsioon*. Nende meediapsühholoogiast, postklassikalisest kognitiivsest narratoloogiast ja biofilosoofiliste juurtega enaktivistlikust[17] filosoofiast pärinevate mõistete juurde pöördungi käesoleva artikli järgmistes osades.

[17] Enaktivistlik vaatepunkt võtab aluseks seisukohad, et keskkonnast ei saada informatsiooni passiivselt ega looda selle alusel (seesmisi) representatsioone. Maailm pole mitte "eelantud väline valdkond, vaid agentsuse ja keskkonna vaheliste pragmaatiliste ja dünaamiliste vahendustegevuste tulem" (Gallagher 2010: 114; Thompson 2007; Varela jt 1993; Hutchins 1996 [1995]; 2010; Dewey 1896).

3. PARASOTSIAALNE INTERAKTSIOON – ÜHESUUNALISE MÕJUSUHTE PARADOKS

Käsitlust parasotsiaalsest interaktsioonist on peetud vastuoluliseks eriti just seepärast, et suhtluse kui sellise alustala – mõlemapoolsus ehk retsiprooksus – on näiliselt välistatud (Giles 2010: 446). Parasotsiaalse interaktsiooni kontseptsioonile panid aluse Ameerika psühhiaatrid Donald Horton ja Richard Wohl, kes oma teedrajavas 1956. aasta artiklis täheldasid, et "[i]seäranis televisioonis on võimalik [inim]kujutises edasi anda välimuse ja žestide peensusi, mida harilik sotsiaalne taju hoomab ja mis seetõttu tingivad interaktsiooni [---] [vaataja oleks] vargsi justkui osaliseks programmi sündmustikus ja seesmistes sotsiaalsetes suhetes"[18] (Horton, Wohl 2006 [1956]; minu rõhutus). Autorid keskendusid ennekõike telepersoonidele nagu viktoriinijuhid, diktorid ja intervjueerijad, kuna neid paelus viimaste n-ö vaatajaile adresseeritud eksistents "televisiooni poolt presenteeritud sotsiaalse tegevuskoha [*scene*] põlisfiguuridena" (samas; minu rõhutus). Küll aga vihjavad nad juba varakult käsitluse potentsiaalsele laiahaardelisusele, mis kaasaks mh ka "isiksusteks [antropomorfiseeritud] nukke" (samas). Käesoleva artikli seisukohalt on märkimisväärt, et Horton ja Wohl osutavad sealjuures ka selgele paralleelile igasuguse jälgitava sotsiaalse interaktsiooniga. Nemadki aduvad siinkohal võrdlusmomenti päriselulise suhtlusraamistikuga. Mõistagi joonistub siinkohal aga välja ühesuunalise mõjusuhte – või siis "illusoorse intiimsuse" – paradoks, millele viitab ka eesliide *para-*. Pikaajaline ja järjepidev kokkupuude – see, mida Blanchet ja Vaage (2012: 22 jj) kutsuvad "eksponeerituse efektiks" – selliste figuuridega baseerub nende "objektiivselt aistitaval tegevusel [teleekraanil], milles vaataja on kujuteldavalt küll osaline, kuid mis [asjana iseenesest] pole tema ettekujutus" (Horton, Wohl 2006 [1956]). Säärane paradoks loobki vaatajate teadvustes efektiivselt tuttavliku ja intiimse sideme, kuna "[n]ad tunnevad [*know*] sellist persooni mõnevõrra samasugusel viisil, nagu nad tunnevad oma lähimaid sõpru: [nende] ilmete, žestide ja hääle, vestlemise ja käitumise vahetu [*direct*] jälgimise ja tõlgendamise kaudu mitmesugustes situatsioonides" (samas; minu rõhutus).

Selles seoses võiks meenutada vaataja–tegelaskuju kehalist sidet iseloomustava "inertsi" võimendavat kvaliteeti, millest tegin juttu 2. peatükis. Vaataja suutmatus n-ö sündmustikku tormata – temapoolse retsiprooksuse

[18] "In television, especially, the image which is presented makes available nuances of appearance and gesture to which ordinary social perception is attentive and to which interaction is cued [---] audience .. is, as it were, subtly insinuated into the program's action and internal social relationships"

inertsus – hoopiski t u g e v d a b vastuvõtuefekti. Nii täheldavadki Blanchet ja Vaage oma terases blogireaktsioonide analüüsis, et selline pikaajaline narratiiv nagu telesari loob viljaka pinnase esmajoones just sõprussidemeteks vaatajate ja karakterite vahel. Säärased sügavad suhted, tõdevad autorid, ületavad niihästi seriaali temaatika universaalse kütkestavuse kui ka autorite-stsenaristide oskuslikkuse narratiivi vormimisel (Blanchet, Vaage 2012: 20). Seda mõistmistasandit on tabavalt iseloomustanud filmiteadlane David Bordwell, märkides, et määravaks kujuneb siin vaataja p ü h e n d u m u s tegelaskujudele kui sõpradele-tuttavatele: "sa elad aastaid k o o s [nendega] [ja] näed neid muutumas otsekui reaalajas" (Bordwell, Thompson 2010). Nii mõneski mõttes leiab siin edasiarendust eespool käsitletud neuroteaduslik perspektiiv, kuna pikaajalisest narratiivist tingitud kaasahaaratuse mentaalsetele mehhanismidele saab omistada korrelatiivse ühisosa selliste päriseluliste kontseptsioonidega nagu sõprus (Blanchet, Vaage 2012: 28). Blanchet ja Vaage leiavadki, et sellist sõpruskooslust iseloomustab tegelaskujule omase "ajaloopildi" jagatus vaatajaga. Mõistagi ei päädi öeldu üksnes "sõpruskooslustega". Nagu nähtub 2. peatükist, võib see jagatus kui kavatsuslike võimalikkuste konstrueerimine laieneda ka intrigeerivaile, ent pigem siiski negatiivselt käsitatavaile tegelaskujudele nagu Gus. Miks? Kas või ainuüksi seetõttu, et vaatajad-kommenteerijad on saanud osa tema "ajaloopildi" reaalajalisest vormumisest. Info lisandudes modifitseerib ning täiendab vaataja juba olemasolevat konteksti jooksvalt, mis omakorda loob võimaluse "lugeda" kui tahes peenekoelisse stseeni kätketud tegelaskujule omaseid kavatsuslikke võimalikkusi, juhindudes sealjuures tema ülimalt keerukalt ja nüanslikult komponeeritud "ajaloopildist".

Seniöeldut sobiks summeerima juhtiva Saksa meediateadlase ning kunagise filmitegija Hans Jürgen Wulffi konstateering, et "piltlikult kujutatud [*abgebildete*] persoon on sotsiaalse taju [*Wahrnehmung*] objektiks" (Wulff 2006: 47). Seega, me siseneme sellise persooni kavatsusvälja n-ö tema teadvuse siseselt, st läbi tema kui kogeja teadvuse (mis omakorda tingib, et kogeja peaks esmalt p ä r i s u s e n a hoomatav olema). Me keskendume "situatsioonile, milles teine olla võib, mitte sellele, m i d a m i n a s e l l i s e s s i t u a t s i o o n i s t e e k s i n, k u i m a o l e k s i n s e e t e i n e" (Hutto 2008: 15; minu rõhutus). Teisisõnu, kuna pärisuse presumptsioon kerkib esile meie kognitiivsest tegevusest, siis me mõistamegi loodut sarnasena inimestega oma vahetust ümbrusest.

Samuti ei maksa siinkohal unustada ka vaatajate-kommenteerijate endi ühisloomelist tegevust, nagu sai illustreerivalt näitlikustatud 2. peatükis. Looline aines võib olla küll üks, ent see, kuidas igaüks konstrueerib sellest parasjagu tarvilikke järelmeid, eristub – kui tahes peenekoeliselt – teiste omadest. Võiks lausa väita, et nii pannakse alus omalaadsete karakter-

süsteemide esildumisele (*emergent systems*), mis ammutavad teadmust mitmest samaaegsest episteemilisest *online*-kogukonnast.[19] Nii ei mõju eeltoodud argumentide valguses kummastavana ka David Gilesi Harry Potteri fännifoorumitest inspireeritud tõdemus, et tundmus, nagu teaksidtunneksid armastatud tegelaskuju, on käsitletav "sotsiaalse liimina". See asetab täiesti võhivõõrad inimesed, nagu televaatajad-netikommenteerijad, ühisesse kultuuriruumi (blogide kommentaariumidesse). Seriaaliga "Halvale teele" seonduvaist kommentaaritekstidest aimdukski Gilesi käsitlus nn meediaisiksuste kaasamisest "arutlusmaterjalina [teatava] grupi sotsiaalsesse tegevusse" (Giles 2010: 449). Interaktiivsest sotsiaalmeediast saab siin kasvulava tihtilugu keevalisteks vestlusteks, mille keskmes on aga tundmatud (olematud?), ehkki kummastavalt tuttavad inimesed – "klatšiobjektid", kui kasutada Hans Wulffi humoorikat määratlust (samas: 443; Wulff 2006: 56).

Ent televaataja ja karakteri(te) vaheline rangelt võttes ühesuunaline – kuid inertselt intensiivne – mõjusuhe näib siiski olevat senikäsitletud probleemideringi vaid üks, küll ehk fundamentaalseim, ent mõneti ka üldisem aspekt. Põhjenduseta jääb, kuidas siis ikkagi selgitada niihästi tegelaskuju pärisustamist kui ka sellest johtuvat tugevat intersubjektiivset seost, millelt esilduvad järelduslikud, kontekstitundlikud tähendustamisprotsessid. Nii oleksingi ma seisukohal, et senine diskussioon kahtlemata rikastuks veel edasisestki distsipliinideülesest eri teooriaid integreerivast lähenemisest, mis ühitaks ühelt poolt "kogemuslikkust", üht postklassikalise kognitiivse narratoloogia võtmemõistet, teisalt aga kognitiivsest teadvuspsühholoogiast pärinevat käsitlust enaktivismist – ennekõike just selle narratiivse rõhuasetusega vaatenurki. Ühtlasi võimaldab säärane laiahaardeline lähenemine ka konkreetsemalt piiritleda minu käesolevat teoreetilist postulaati: televaataja (ja televaatajad omavahel) ning tegelaskujud on kui diferentseeritud, kuid ühisloomelised üksused jagatud tähendustamisaktis.

4. KOGEMUSLIKKUS JA KONTEKSTITUNDLIKKUS

Monika Fluderniki poolt välja töötatud konstruktivistliku[20] neljatasandilise[21] naturaalse narratoloogia mudeli kohaselt korreleeruvad suulised nar-

[19] Selles seoses vt Sorokin 2013 ja kontseptsiooni "majakast" (*beacon*). Väga üldistatult võiks ka käesolevat tegelaskujupõhise teadmuse koondumist – mitme kommenteerija ja blogi põhjal – mõista sarnaselt.

[20] Konstruktivismi kui sotsiaalset metodoloogiat seostatakse Alfred Schützi nimega (Schütz 1932). Käesolevalt haakuvate konstruktivistlike käsitluste kohta vt nt Von Glasersfeld 1989, 2003 [1995]; Schmidt 1989, 1992, 1996.

[21] Vt täpsemalt Fludernik 2005 [1996]: 32–33, 278.

ratiivid, täpsemalt spontaansed vestluse käigus räägitud lood (*narratives of spontaneous conversational storytelling*), kognitiivsel tasandil "inimkogemuse tajuomaste [*perceptual*] kriteeriumidega", mille rakendatavus säilib ka fiktsionaalse narratiivi kogemise puhul (Fludernik 2005 [1996]: 9). Mõttelise jätkuna peatükkides 2 ja 3 käsitletule asetub siingi nii päriselulise kui ka "fiktsionaalse" kogemuse puhul rõhk inimesele kui sellisele, kes oma spetsiifilises (elu)keskkonnas toimivana on kätketud "kehastunud kogemuslikkuse orgaanilisse freimi" (samas: 242), mis Fluderniki sõnul laieneb päriselulisest ka "fiktiivsesse" maailma. Fluderniki käsitluses peegelduvadki kogemuslikkuste (*experientiality*)[22] diegeetilised esilemanatavused kui "kognitiivsete kategooriate [---] kehastumused [*embodiedness*], mis suhestuvad [laiemalt] inimeksistentsi ja -huvidega" (samas: 9, 14). Nii saab võimalikuks mitmekesise kogemusliku skeemi (*schemata*)[23] retseptiivne taaskasutus, mis hõlbustab narratiivsete kogejate toimimise eripärade tähendustamist (samas: 18, 235, 120; vrd Gallese, Sinigaglia 2011). Fluderniki silmis on säärane kogeja narratiivi narratiivsuse fundamentaalne osis, samal ajal kui peaasjalikult süžeele ning sündmuste põhjuslikule järgnevusele orienteeritud narratiivi (kui Aristoteleseni tagasiviidavat prototüüpset narratiivsust) – k.a ajaloolist narratiivi kui sündmuste "raportit" – iseloomustab vastuoksa narratiivsuse "nullmäär". Miks? Fluderniki teooria kohaselt on seal kogemuslikkus – avaldununa näiteks tähelepanus tegelaskujude kavatsuslikkusele – nimelt märgatavalt madalam või üldsegi vajaka (samas: 10, 246). Nii töötabki Fludernik ümber Jonathan Culleri (1975) kontsepti naturalisatsioonist ja väidab, et narratiivsus kui selline moodustub lugemisprotsessi käigus, mistõttu nii süžeetud kui ka – siinkohal ülimalt paljutähenduslikuna – isegi silmnähtava kogemusliku südamikuta tekstid (re)konstrueeritakse retseptiivselt k u i n a r r a t i i v i d.

Narrativisatsioon näib minu arusaama kohaselt seega tähistavat eesmärgipõhist lugemisakti, millel on ühelt poolt loos vajakaolevalt tajutavat taastav (narratiivset ainest üldisemal looilma tasandil – v a a t a j a v a a t e n u r g a s t – sidusaks re-kontekstualiseeriv) funktsioon, toimides teisalt narratiivis ilmnevat kogemuslikkust o t s i v a n a , et siis sellest juhinduvalt narratiiv v o r m i d a (Culler 1975: 278–280). Väga intrigeerivana joonistub Fluderniki ideestikust aga välja tõik, et kui selline otsiskelu vilja ei kanna, võidakse kogemuslikkus käepäraste fiktsionaalsete eksistentside tasandil (kes ei pruugi sellisel juhul ollagi antropomorfsed) kehtestada tõlgendus-

[22] Vt ka sissekannet "experientiality" "Narratoloogia Elavast Käsiraamatust", http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/experientiality#Fludernik2003 (viimane revisioon: Caracciolo 2014, juuli).

[23] S.o igapäevaeluliselt väljaarenenud ja tasajuurdunud freimid ja skriptid, kuid ka nn formaalne tööriistakarp, st väljakujunenud oskused eristada žanrilisi ootuspärasusi jmt.

likult (Fludernik 2005 [1996]: 235; Chatman 1978: 116 jj; vrd Ryan 1992: 376 jj; 2001: 92 jj). Niisiis tundub Fludernik minevat kaugemalegi Gallesest ja Wojciehowskist, sedastades, et vastuvõtja naturaliseeriv tegevus mitte üksnes ei muunda väljamõeldist pärisusena aktsepteeritavaks, vaid vahetu mõjuseose esildumiseks rakendub vastuvõtja enda loominguline võimekus. Teisisõnu, nagu sai märgitud 2. peatükis, võib vastuvõtjat lõppude lõpuks käsitleda "representatiivse mimesise" – s.o *pärisustatud* loolise toimija ja temale omistatava reaalsusfaktori – aktiivse konstrueerijana (Fludernik 2005 [1996]: 31, 237). Nagu Fludernik ka ise selgitab, pole mimesis siin käsitatav konventsionaalselt, nt imitatsioonina, vaid esmajoones fiktiivse agentsuse retseptiivse projektsioonina (*projection*), mille taastamine (*recuperation*) fiktsionaalse reaalsuse tingimustes on ajendatud vastuvõtja päriselulisest eelteadmusest. Aset leiab "implitsiitne, kuid ebatäielik fiktsionaal- ja pärisilma homologiseerimine", mistõttu omakorda ka tähendusloomet – aiva toetuvana kognitsiooni naturaalsetele kategooriatele – võib näha olemuslikult mimeetilisena (samas: 26 jj; vrd Gallese, Wojciehowski 2011: 16–19).

Teiste sõnadega, pärisustamine, nii nagu minu käsitlus seda piiritleb, on looduvale narratiivsele kogemusele omistatav küll kontingentse kvaliteedina, kuid lubab sellegipoolest toonitada narratiivsete kogejate ja loo vastuvõtjate eristamist üksustena, keda seob intersubjektiivne, jagatud tähendustamisakt (tegelaskuju autonoomsus pole siin mõistagi vaieldav). Et tähendustav tegevus edukas oleks, ammutab vaataja tarvilikku teavet ühelt poolt k o n t e k s t u a a l s e t e l t alustelt, st ta koondab tähelepanu tegelaskuju pikaaegsele paiknemisele tema eluilmas, kantuna viimase järjepidevast koostoimelisusest teda ümbritsevate tegelaskujudega (vaataja narratiivse kogemuse s e e s m i n e k i h i s t u s, vt ptk 2 ja eriti Nickysixi kommentaariteksti analüüsi). Teisalt toetub vaataja aga omaenese päriselulistele kognitiivsetele kriteeriumidele (kogemuslikult omandatud skriptid/freimid) ja püüab neid jälgitava karakteri mõistmisprotsessis ära kasutada. See omakorda tingibki v ä l i s e k i h i s t u s e indiviidikeskse perspektiivi. Kommenteerijapoolsed kavatsuslike võimalikkuste tähendustamised on vaadeldava tegelaskujuga jagatud – käsitatavad kui intersubjektiivsed lõimud. Säärane dünaamika laieneb aga ka ühisloomelisele tasandile kommenteerijate endi vahel (vt jällegi illustratiivset lähianalüüsi 2. peatükis). Teisisõnu, narratiivi kätketud toimivad teadvused võimaldavad vaatajaile kognitiivseid vahendeid ja vajalikku ainest, määratlemaks vastavat tegelaskuju kui – vähemalt ligilähedaseltki – pikaaegset päriselulist tuttavat, kelle motiive ja tegevusmustreid järjepidevalt ja senist teadmust modifitseerivalt tähendustada üritatakse. Alljärgnevalt juba sellest, millel säärane tegevus täpsemalt põhineda võiks.

5. KAVATSUSLIKE LÜNKADE NARRATIIVNE NORMALISATSIOON, EHK "PÄRIS" JA "FIKTSIOON" *REMIXED*

Teadvusfilosoof Daniel D. Hutto narratiivse praktika hüpotees (NPH) pakub minu silmis Fluderniki seisukohtadele igati intrigeerivaid täiendusi. Hutto märgib nimelt, et varases lapseeas (nooremana kui 4–5-aastaselt) kogetud narratiivid, mis on võimaldanud mõista kavatsuslikult toimivaid tegelaskujusid, moodustavad hilisema vundamendi, tajumaks ümbritsevaid (päris)inimesi kui põhjuslikult tegutsevaid ja "terviklikult situeeritud" (*as whole situated*) toimijaid (Hutto 2008: 28; Gallagher, Hutto 2008: 31, 33; vt ka Gallagher 2006). Selline varane rahvapsühholoogiline treening päädib igapäevase suhtluse praktilise tõlgendamisega, mis toimub interaktiivselt ja sina-vormis, mitte aga simuleerivalt jälgitava kolmanda isiku perspektiivilt (Gallagher, Hutto 2008: 19; Hutto 2008: 12–21; Gallagher 2008: 224) ning peegeldab sellisena kord omandatud narratiivset vundamenti. Hutto sedastabki, et "[taipamaks] täielikult, miks keegi teatavas olukorras vastavalt käitus-toimis [või võiks toimida], on vaja see suhestada selle inimese "looga"" (Hutto 2007: 43–44; minu rõhutus). Nagu Gallagher ja Hutto kirjutavadki, "meiepoolne teise isiksuse tajumine .. ei eksisteeri iialgi väljaspool situatsiooni[, vaid põhineb] pragmaatilisel kontekstil, mis heidab valgust toimija [*agent*] kavatsustele (või võimalikele kavatsustele)" (Gallagher, Hutto 2008: 25; minu rõhutus).

Kõigil sellistel juhtudel, jätkab Hutto, tuleb mängu "spetsiaal[ne] narratii[v], mille keskmes on inimese põhjused" (Hutto 2008: 7) – nn inimeste narratiiv (*peoples narrative*), mis sisaldab inimesi inimeste, mitte aga "teadusliku uuringu objektidena" (Goldie 2004: 15). Tuues selle käsitluse käesoleva artikli raamistikku, saab siinkohal osutada sarnasusele Fluderniki kontseptsiooniga narrativisatsioonist. Kuidas? Nimelt seal, kus viimane naturaliseerib võimatuna näivat narratiivi seetõttu, et see sisaldab – lausa peab sisaldama, kas või juurdemõelduna – kogevaid teadvusi, võimaldab Hutto NPH, toonitades igale indiviidile eripärast ajaloo ja väärtuste konteksti, nendesamade kogejate ebaselgete motivatsioonide normaliseerimist – n-ö paremini-informeeritud oletuste[24] formuleerimist. Seda siis juhul kui "põhjendus [nende tegudele ning neid esilekutsuvatele hoiakutele] pole otsekohe ilmselge" (Hutto 2008: 7–8; vt ka Gallagher, Hutto 2008: 26–27, 30). Eelpool määratlesin selliseid kogejaid (pärisustatud tegelaskujude mõttes) "heade tuttavatena" (vt ptk 3), kelle mõtestamine just peabki toimuma vahetult, sina-vormis. Vaatajad-kommenteerijad astuvad selliste isikutega enaktivistlikku ehk kehastunud ja kontekstitundlikku (küll aga käesoleva artikli temaatikat silmas pidades rangelt võttes paradoksaalselt

[24] Minu terminoloogias kui järeldused kavatsuslike võimalikkuste kohta.

ühepoolsesse) ühisloomelisse suhtesse. Selline interaktiivne suhe – mis laieneb individuaalse kommenteerija tasandilt kollektiivselegi – viib jagatud tähendustamiseni, mis hõlmab (narratiivse) teise maailma ja tema toimimist selles, luues nõnda uudsena esilduvaid tähendusi, s.o järeldusi karakteri kavatsuslike võimalikkuste kohta, mis kogetavas narratiivis on harva eksplitsiitsed ja tihtilugu üleüldse realiseerimatud. Selliste oletusteni jõudmise eeltingimuseks ongi aga vaatajat ja karakterit siduv intersubjektiivne mõjusuhe – või, täpsemini, nendevaheline intersubjektiivne lõimumine (vrd Gallagher 2010: 113–115). Normalisatsioon opereerib siinjuures kui kontrollfaktor, mis kindlustab, et teise ajendid on tähenduslikud (*make sense*) temast teadaoleva kontekstuaalse eelteadmuse foonil (Gallagher 2006: 226). 2. peatükis esitatud illustratiivne lähianalüüs osutabki väga ilmekalt, kuidas isegi kõrvaltegelasele nagu Gus omistatakse kavatsuslikke võimalikkusi süvitsimineva kontekstitundlikkusega, mis toonitab teise maailma kui tema "ajaloopildi" jagatavust, millest omakorda johtub narratiivse sidususe vajadus, nt juhul, kui oli tarvis mõista, mispärast ta auto juurde ei naasnud. Võtkem kommenteerija JH. Ta keeldub nõustumast, nagu võiks Gus olla Brocki mürgitamise taga. Miks? Nimelt Gusi ettevaatlikkus, pragmatism ning kalkuleerivus – iseloomujooned, mis aja jooksul tema nimega sünonüümseks muutusid – täielikult välistavad sellise võimaluse. Tema võimalik kavatsuslikkus oma eluilmas toimiva pärisustatud kogejana saab JH jaoks adekvaatselt sidustatuks, kuna eeldus Gusi seotusest põhimõtteliselt õõnestaks temast senini kogunenud teadmust ja, rohkemgi veel, looks sellega võrreldes häirivaid vastuolusid.

Teisest küljest, sarnaselt Fluderniki arusaamaga narrativisatsioonist, ei pruugi "teadvusmaastiku" (*landscape of consciousness*) (Bruner 1986: 14) puudulik esitus iseenesest pärssidagi normaliseeriva tegevuse ulatust. Lüngad lihtsalt täidetakse käepärase, sobiliku materjaliga, kuitahes kõrvaline see pealtnäha ka poleks (vt Gallagher, Hutto 2008: 33). Käesolevalt käsitletud kommentaariumiarutelusid läbis liin, mille kohaselt üks Walti advokaadi Sauli käealustest võis olla Jesse sigareti varguse taga (rõhutades nõnda hoopis Walti osalust). Ehkki süžee tasandil "lapib" see eeldus mitmeid lünki, puudub igasugune taustinformatsioon, mis eeldaks isegi minimaalselt, et Sauli kogukal ja kohmakal ihukaitsjal oleksid selliseks vägagi peeneks vargusaktiks tarvilikud oskused. Küll aga on ühel kommenteerijaist kogemusi "ekspertvarastega" päriselust Itaalias, kelle tegevus ollagi olnud märkamatu. Ja nõnda omistatakse "ekspertvarga" olematu taustinformatsioon ka Sauli ihukaitsjale Huellile (on ju Saul illegaalsete võtetega kriminaaladvokaat, kindlasti on tal palgal endiseid vargaid!).

Siinkohal tababki Gallagheri sedastus naelapea pihta: "meie ellu [on] selle baastasandil sisse ehitatud vajadus rahuldada meie omi tõlgen-

duslikke vajadusi" (Gallagher 2006: 223; minu rõhutus). Nii tekivadki "käitumispõhjustest" elemendid võimalikena konstrueeritavais süžeeliinides (Velleman 2000: 28) ja fundamentaalseks kujuneb narratiivne kompetents (Gallagher, Hutto 2008: 28 jj). Nimetatud seoses kirjeldavad Gallagher ja Hutto üht funktsionaalse magnetresonantstomograafia (fMRI) uuringut, kus subjektidele näidati videoklippe näitlejatest, kes jutustasid kurbi või neutraalseid lugusid, justkui oleksid nad ise neid kogenud (sobilik motoorne emotsiooniväljund kas lisatud või mitte). Siinkohal näibki autorite käsitlus ülimalt tihedalt seostuvat Fluderniki peaasjalikult kirjandus-retseptiivse perspektiiviga: "[k]ui teise isiku emotsionaalne karakter p o l e k o o s k õ l a s [saatva] narratiivse raamistikuga – s.o looga, mida oleks võimalik jutustada temast ja tema olukorrast – on nii selle inimese, loo kui ka mõlema [mõistmine koos] keeruline" (samas: 32; vt ka Gallagher 2006: 227; minu rõhutus).

Sestap, nagu on hiljuti ka toonitanud narratoloog David Herman, iseloomustabki inimest kui sellist teise kavatsuste sügavutiminev narratiivipõhine vaagimine (*reading for intentions*), millest johtuvalt võib kavatsuslikkust omistada isegi mitte-antropomorfsele toimijale, viimast nõnda efektiivselt "inimlikustades" (Herman 2013). Nii aimdub Hermani fraasist implitsiitselt, et "vaagimine" mitte üksnes ei identifitseeri kavatsusi (st ei loe ei neid v ä l j a), vaid ka vastupidi, annab neid (st loeb neid s i s s e). Nii saab võimalikuks tähistada ja piiritleda olulist mehhanismi Fluderniki narrativisatsioonist inspireeritud kogemuslikkust-k o n s t r u e e r i v a s alajaotuses (vt ptk 4), teisalt aga võimaldab käesolevalt käsitletud ideestik veelkordselt toetada oletust fiktsiooni ja reaalsuse vahelise piirde ähmastumisest. Nimelt annab ju Hutto NPH ja selle heuristiline toimemehhanism "normalisatsioon" mõista, et me kogeme lugusid otsekui topeltperspektiivilt. Miks? Kuna meie omandatud teadmus inimeste mõistmiseks tuleneb lugudest ja me taasrakendame seda, et jälle kord mõista lugudes elutsevaid inimesi. Siit tõukub ühtlasi ka minu teoreetilise postulaadi põhisisu, mille kohaselt lähenevad kommenteerijad vaadeldavate tegelaskujude v õ i m a l i k u l e kavatsuslikule toimimisele elava kujutlusvõimega, mida vormivaks algimpulsiks on indiviidiomane eelteadmus igapäevaelulisest intersubjektiivsest toimimisest ja teadvuse kui sellise funktsioneerimisest. Tähtis stseenikeskne roll võib siin küll olla žestidel, miimikal, kehakeelel ja ennekõike keelekasutusel, kuid eeskätt põhineb see kontekstuaalsel (eel)teadmusel vastavast tegelaskujust. Rõhk asetub siin esmajoones narratiivis tegutseva kogeja "kokkuhaagitusele" (*coupling*) teda ümbritseva keskkonnaga. Säärane kogeja on siinkohal vaadeldav kui dennettlik "kavatsuslik süsteem", kelle uskumused-soovid on prognoositavad lähtuvalt "tema positsioneeritusest ja eesmärkidest [tema] maailmas", st juhindudes sellest, mida ta v õ i k s oma elukeskkonnaga suhestuvalt ette võtta (Dennett 1998 [1989]: 17–18),

järgides juhist: “omista [süsteemile] uskumustena kõik [selle] huvide (ja soovide) jaoks asjakohased tõed, mida süsteemi senine kogemus on kättesaadavaks teinud” (samas: 18; minu rõhutus).

KOKKUVÕTTEKS

Inspireerituna ingliskeelse internetikommentaariumi empiirilisest ainesest, oli käesoleva artikli eesmärgiks arendada välja eksperimentaalne teooria, mis käsitleks vaataja kaasahaaratust narratiivi tegelaskujudest esmajoones naturaliseerivas – s.o tegelaskuju pärisust aktiivselt konstrueerivas – võtmes. Minu teoreetiliseks postulaadiks oli, et televaatajate kokkupuutest narratiiviga ilmneb nende intersubjektiivne lõimumine looliste tegelaskujudega, kes on käsitletavad pikaajaliste tuttavate ja eristatavate teadvustena. Siit johtuvalt seob vaatajat↔tegelaskujusid (ja laiendatuna, vaatajaid↔tegelaskujusid) ühisloomeline tähenduste konstrueerimine ehk tegelaskuju kavatsuslike võimalikkuste kui lõimude kontekstitundlik järeldamine episteemilises, teadmustloovas *online*-kogukonnas. Visandatud teoreetiline taustsüsteem vajab kahtlemata veel täpsemat viimistlemist, kuid usun, et esitletud argumendid niihästi rikastavad kui ka kujundavad ümber kehtivaid paradigmasid kognitiivses narratoloogias ja publiku-uuringutes laiemalt ja arusaamades tegelaskujust kui sellisest kitsamalt. Järgmisteks sammudeks oleks (a) seriaalist “Halvale teele” lähtuvate kommentaaritekstide avaram, süvitsiminev lähianalüüs, mis aitaks piiritleda eeskätt järjepideva ühisloomelisuse eripärasid; ja (b) ühtaegu ka empiirika laiendamine, kaasamaks teisigi populaarseid telesarju (nt “Pöörased” (“Mad Men”)) ja ka arvutivahendatud suhtluspaiku (nt http://www.reddit.com). Siit johtuvalt on vajalik ka detailsema analüütilise raamistiku väljatöötamine, mille fookuses oleks ennekõike vaatajatevahelise ühisloomelise tähendustamistegevuse süvitsiminev mõtestamine. Observatiivse analüüsi metatasandit ei maininud ma 2. peatükis seega juhuslikult, kuna arvan, et käesolev käsitlus rikastuks süsteemideteoreetilisest lähenemisest analüüsi tasandil, käsitades vaatajapoolseid järelmeid karakterite kavatsuslikest võimalikkustest kui kommunikatiivseid osiseid ennastloovalt ühtsest tegelaskuju-süsteemist (Luhmann [1987] 2009). Selline perspektiiv, mille potentsiaalsele rakenduslikkusele vihjas ehk ka rakendatud arvutitarkvara TAS4, võimaldaks pakkuda laiaulatuslikku ja -põhjalist visiooni kollektiivsel tasandil väljenduvast intersubjektiivsest lõimumisest televaatajate ning tegelaskujude vahel.

KIRJANDUS

Bahtin, Mihhail 1999 [1984]. *Problems of Dostojevsky's Poetics.* Minneapolis & London: University of Minnesota Press.

Blanchet, Robert; Margarethe Bruun Vaage 2012. Don, Peggy, and Other Fictional Friends? Engaging with Characters in Television Series. – *Projections*, No. 2 (6), pp. 18–41.

Bortolussi, Marisa; Peter Dixon 2003. *Psychonarratology. Foundations for the Empirical Study of Literary Response.* Cambridge *et al.*: Cambridge University Press.

Bruner, Jerome (1986). *Actual Minds, Possible Worlds.* Cambridge, MA: Harvard University Press.

Chatman, Seymour 1978. *Story and Discourse. Narrative Structure in Fiction and Film.* Ithaca & London: Cornell University Press.

Culler, Jonathan 1975. *Structuralist Poetics. Structuralism, Linguistics and the Study of Literature.* London & Henley: Routledge & Kegan Paul.

Damasio, Antonio R. 1995. *Descartes' Error. Emotion, Reason, and the Human Brain.* New York: Avon Books.

Dauer, Francis W. 1995. The Nature of Fictional Characters and the Referential Fallacy. – *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, No. 1 (53), pp. 31–38.

Dennett, Daniel C. 1998 [1989]. *The Intentional Stance.* Cambridge *et al.*: MIT Press / Bradford Book.

Détienne, François; Flore Barcellini, Michael Baker, Jean-Marie Burkhardt, Dominique Fréard 2012. Online epistemic communities: theoretical and methodological directions for understanding knowledge co-elaboration in new digital spaces. – *Work: A Journal of Prevention, Assessment and Rehabilitation*, No. 1 (41), pp. 3511–3518.

Dewey, John 1896. The Reflex Arc Concept in Psychology. – *Psychological Review,* No. 3, pp. 357–370.

Eder, Jens 2010. Understanding Characters. – *Projections,* No. 1 (4), pp. 16–40.

Fludernik, Monika 2005 [1996]. *Towards a 'Natural' Narratology.* London & New York: Routledge.

Forster, Edward Morgan 1985 [1955]. *Aspects of the Novel.* San Diego, New York & London: A Harvest Book.

Fréard, Dominique; Alexandre Denis, François Détienne, Michael Baker, Matthieu Quignard, Flore Barcellini 2010. The role of argumentation in online epistemic communities: the anatomy of a conflict in Wikipedia. – *Proceedings of the 28th Annual European Conference on Cognitive Ergonomics*. ACM, 2010: hal.inria.fr/docs/00/51/69/94/PDF/ECCE_2010_AnatomyOfAConflictInWP-1.pdf.

Gallagher, Shaun; Daniel D. Hutto 2008. Understanding others through primary interaction and narrative practice. – *The Shared Mind. Perspectives on intersubjectivity.* Ed. by J. Zlatev, T. P. Racine, C. Sinha, E. Itkonen. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 17–38.

Gallagher, Shaun 2006. The narrative alternative to theory of mind. – *Radical Enactivism. Intentionality, Phenomenology and Narrative.* Ed. by R. Menary. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, pp. 223–229.

Gallagher, Shaun 2010. Joint Attention, Joint Action, and Participatory Sense-Making. – *Alter: Revue de Phénoménologie*, No. 18, pp. 111–124.
Gallese, Vittorio; Corrado Sinigaglia 2011. What is so special about embodied simulation? – *Trends in Cognitive Sciences*, No. 11 (15), pp. 512–519.
Gallese, Vittorio; Hannah C. Wojciehowski 2011. How Stories Make Us Feel. Toward an Embodied Narratology. – *California Italian Studies*, No. 1 (2). http://www.unipr.it/arpa/mirror/pubs/pdffiles/Gallese/2011/california_italian_studies_2011.pdf.
Giles, David 2010. Parasocial Relationships. – *Characters in Fictional Worlds. Understanding Imaginary Beings in Literature, Film, and Other Media.* Ed. by J. Eder, F. Jannidis, R. Schneider. Berlin & New York: Walter De Gruyter, pp. 442–456.
von Glasersfeld, Ernst 1989. Facts and the Self from a Constructivist Point of View. – *Poetics*, No. 18, pp. 435-448.
von Glasersfeld, Ernst 2003 [1995]. *Radical Constructivism: A Way of Knowing and Learning.* London & New York: Routledge.
Goldie, Peter (2004). *On Personality.* London & New York: Routledge.
Herman, David 2013. *Storytelling and the Sciences of Mind.* Cambridge *et al.*: The MIT Press.
Horton, Donald; Richard R. Wohl 2006 [1956]. Mass Communication and Para-Social Interaction: Observations on Intimacy at a Distance. – *Participations*, No. 1 (3). http://www.participations.org/volume%203/issue%201/3_01_hortonwohl.htm.
Hutchins, Edwin 1996 [1995]. *Cognition in the Wild.* Cambridge *et al.*: The MIT Press.
Hutchins, Edwin 2010. Cognitive ecology. – *Top. Cogn. Sci.*, No. 2, pp. 705–715.
Hutto, Daniel D. 2007. The Narrative Practice Hypothesis: Origins and Applications of Folk Psychology. – *Narrative and Understanding Persons.* Ed. by D. D. Hutto. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 43–68.
Hutto, Daniel D. 2008. *Folk Psychological Narratives. The Sociocultural Basis of Understanding Reasons.* Cambridge *et al.*: The MIT Press / Bradford Book.
Luhmann, Niklas 2009 [1987]. *Sotsiaalsed süsteemid.* Tartu: Ilmamaa.
Page, Ruth 2012. *Stories and Social Media. Identities and Interaction.* New York & London: Routledge.
Ryan, Marie-Laure 1992. The Modes of Narrativity and Their Visual Metaphors. – *Style*, No. 3 (26), pp. 368–387.
Ryan, Marie-Laure 2001. *Narrative as Virtual Reality.* Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.
Schmidt, Siegfried J. 1989. On the construction of fiction and the invention of facts. – *Poetics*, No. 18, pp. 319–335.
Schmidt, Siegfried J. 1992. The Logic of Observation: An Introduction to Constructivism. – *Canadian Review of Comparative Literature / Revue Canadienne de Littérature Comparée*, No. 3 (19), pp. 295–311.
Schmidt, Siegfried J. 1996. *Die Welten der Medien. Grundlagen und Perspektiven der Medienbeobachtung.* Braunschweig/Wiesbaden: Der Verlag Vieweg.
Schütz, Alfred 1932. *Der Sinnhafte Aufbau der Sozialen Welt. Eine Einleitung in die verstehende Soziologie.* Wien: Verlag von Julius Springer.
Smith, Murray 2010. Engaging Characters: Further Reflections. – *Characters in Fictional Worlds. Understanding Imaginary Beings in Literature, Film, and*

Other Media. Ed. by J. Eder, F. Jannidis, R. Schneider. Berlin & New York: Walter De Gruyter, pp. 232–258.
Sorokin, Siim 2010. *Jutustaja – kas hääle andja või hääle kandja?* Magistritöö käsikiri TÜ eesti ja võrdleva rahvaluule osakonnas.
Sorokin, Siim 2013. Televaatajate ühistoimeline tähendusloome. – *Acta Semiotica Estica* X, Tartu: Ilmamaa, lk 11–39.
Stecker, Robert 2011. Should We Still Care about the Paradox of Fiction? – *British Journal of Aesthetics*, No. 3 (51), pp. 295–308.
Tierney, J. Patrick 2012. A Qualitative Analysis Framework Using Natural Language Processing and Graph Theory. – *The International Review of Research in Open and Distance Learning*, No. 5 (13), pp. 173–188.
Thompson, Evan 2007. *Mind in Life. Biology, Phenomenology, and the Sciences of Mind.* Cambridge & London: The Belknap Press of Harvard University Press.
Vaage, Margarethe Bruun 2010. Fiction Film and the Varieties of Emphatic Engagement. – *Midwest Studies in Philosophy*, No. 23, pp. 158–179.
Francisco J. Varela; Evan Thompson; Eleanor Rosch 1993. *The Embodied Mind. Cognitive Science and Human Experience.* Cambridge, MA: The MIT Press 1993.
Velleman, J. David 2000. *The Possibility of Practical Reason.* Oxford: Clarendon Press.
Westerman, William 2009. Epistemology, the Sociology of Knowledge, and the *Wikipedia* Userbox Controversy. – *Folklore and the Internet. Vernacular Expression in a Digital World.* Ed. by T. J. Blank. Logan: Utah State University Press, pp. 123–158.
Worth, Sarah E. 2004. Fictional Spaces. – *The Philosophical Forum*, No. 4 (25), pp. 439–455.
Wulff, Hans J. 2006. Attribution, Konsistenz, Charakter. Probleme der Wahrnehmung abgebildeter Personen. – *montage AV. Zeitschrift für Theorie & Geschichte audiovisueller Kommunikation*, Vol. 15, Nr. 2, S. 45–62.

VEEBIALLIKAD

Alan Sepinwall's *What's Alan Watching*. http://www.hitfix.com/blogs/whats-alan-watching/posts/breaking-bad-end-times-an-appropriate-reponse (29.10.2014).
Bordwell, David; Kristin Thompson 2010. Observations on film art. – David Bordwell's website on cinema. http://www.davidbordwell.net/blog/2010/09/09/take-it-from-a-boomer-tv-will-break-your-heart/ (29.10.2014).
Halvale teele. – Wikipedia, the free encyclopedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Breaking_bad (29.10.2014).
Caracciolo, Marco 2014. Experientiality. – the living handbook of narratology. http://www.lhn.uni-hamburg.de/article/experientiality#Fludernik2003 (29.10.2014).
Horton, Donald; Wohl, Richard R. (2006 [1956]). Mass Communication and Para-Social Interaction: Observations on Intimacy at a Distance. http://www.participations.org/volume%203/issue%201/3_01_hortonwohl.htm (29.10.2014).
The A. V. Club's *TV Club*. http://www.avclub.com/tvclub/breaking-bad-end-times-62390 (29.10.2014).
Realitize. http://nws.merriam-webster.com/opendictionary/newword_display_alpha.php?letter=Re&last=20 (29.10.2014).

Summary

INTERSUBJECTIVE AND CONTEXTUAL ENTWINING OF VIEWER(S) AND CHARACTER(S) IN THE ONLINE RECEPTION OF *BREAKING BAD*

The empirical source material for the article consists of the commentary sections of television criticism blogs pertaining to the U.S. prime time drama series *Breaking Bad* (2008–2013, *AMC*). Following the preliminary analysis of the data and discoveries by computational methods (IBM SPSS Text Analytics for Surveys V4), my primary objective is to outline a transdisciplinary experimental theoretical framework by consulting and synthesizing diverse theoretical literature, allowing thus to re-cast viewerly character engagement chiefly as a naturalizing, constructive activity. I am postulating thus that long-term narratives necessitate intersubjective entwining between viewers and characters, the latter of whom are conceived of as longitudinal acquaintances and discernable minds. This assumption conditions overlapping triadic interactions (viewer-character(s), viewers-character(s) and viewer-viewers) which can be characterized as acts of joint sense-making, focusing on characters' potential reasons for acting. That is, viewers-commenters of epistemic online communities are involved in context-sensitive inferencing of these intentional possibilities as 'twines' (Est. *lõim*). Context-sensitivity hereby builds on a dual quality, encompassing at once 'fictional' (i.e. narrative context as character's life-world, his 'actional reality') and 'real life' (i.e. viewers' experiential, incl. genre-specific and intertextual, knowledge) as interpretational resources which scaffold heuristic mechanisms such as 'narrativization' (Fludernik 2005 [1996]) and 'normalization' (Hutto 2007, 2008). Accordingly, these notions embody the creative force spearheading the development of viewer-narratives about characters as persons, aspired by the endeavor to establish a coherent whole (individual) (cf. Goldie 2004).

KEY WORDS: blogs, cognitive narratology, context-sensitivity, intentional possibility, joint sense-making, realitizing